

UTJECAJ VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA NA ZANIMANJA U POMORSTVU NA MEĐUGENERACIJSKU POKRETLJIVOST

UDK 3 - 057.4 : 656.61 : 378

Prethodno priopćenje

Sažetak

Međugeneracijska pokretljivost, kao jedan od pokazatelja promjena u društvenom položaju generacije sinova u odnosu prema generaciji njihovih očeva, postiže se različitim sredstvima, metodama i postupcima. Među važnije postupke kojima se osigurava napredovanje u društvu ubraja se stjecanje školskih kvalifikacija.

U ovom je radu pokazano, temeljem empirijskih podataka, u kojoj mjeri školovanje na Pomorskom fakultetu u Dubrovniku utječe na opseg i tokove međugeneracijske pokretljivosti. Podatak da se više od 60% generacije očeva nalazi na nižem stupnju primjenjene klasifikacijske ljestvice u odnosu prema budućem položaju generacije sinova - sadašnjih studenata, nedvosmisleno potvrđuje istaknuti opseg međugeneracijske pokretljivosti i istodobno značajan doprinos i utjecaj obrazovnog procesa na promatranu pojavu.

UVOD

Sociološko razmatranje društvene pokretljivosti odnosi se u prvom redu na promjene društveno-gospodarskog položaja i profesionalne pripadnosti ljudi koje su se odigrale u određenom vremenskom razdoblju. Među najznačajnije tipove društvene pokretljivosti ubrajaju je unutargeneracijska i međugeneracijska pokretljivost. Unutargeneracijska pokretljivost očituje se u promjeni društvenog položaja pojedinca u tijeku njegova života. Kod međugeneracijske pokretljivosti riječ je o promjeni društvenog položaja pojedinca s obzirom na očev društveni položaj.

Ima više različitih uvjeta, uzroka, razloga, sredstava i načina koji usmjeravaju tokove društvene pokretljivosti. Ne upuštajući se ovom prilikom u njihovu temeljitiju analizu, skrenut ćemo pozornost na stjecanje školskih kvalifikacija kao jedan od načina kojima se ljudi služe da bi napredovali u društvu i tako osigurali što povoljniji društveni status.

Svaki stupanj uspješno završenog školskog obrazovanja, a posebno onaj kojim se pojedinac stručno i temeljito osposobljava za određeno konkretno zanimanje, najpouzdaniji je put i ključna pretpostavka za povoljnu uzlaznu društvenu pokretljivost.

Metodološki pristup

Jedna od visokoškolskih ustanova koja daje bitan doprinos obrazovanju kadrova za zanimanja u pomorstvu, a time utječe i na tokove međugeneracijske i ukupne društvene pokretljivosti, jest Pomorski fakultet u Dubrovniku. U prilog toj tvrdnji dat ćemo nekoliko pokazatelja nastalih na osnovi vlastitog istraživanja obavljenoga u siječnju 1993.

Koristeći se metodom upitnika i razgovora, prikupljeni su podaci o redovitim studentima druge studentske godine. Podaci su se prije svega odnosili na njihova obilježja u pogledu mjesta rođenja, stalnog boravka, završenog školovanja, zanimanja i školske spreme roditelja, te stavova koji se odnose na odabrani studij i buduće zanimanje. Obuhvaćeno je ukupno 100 studenata, 35 nautičkog i 65 brodstrojarskog smjera, što znači da je riječ o kompletnoj generaciji koja je uredno prisustvovala nastavi u trećem semestru.

Metodom razgovora prikupljeni su dodatni pokazatelji o generaciji roditelja studenata, posebno njihovih očeva. To je omogućilo da se donese objektivnija ocjena o njihovu društvenom položaju, materijalnom statusu i ugledu. Na osnovi tih pokazatelja, ali i podataka o škol-

* Dr. Milan Kiperaš
Pomorski fakultet Dubrovnik
Dubrovnik

** Rad u okviru znanstveno-istraživačkog projekta na Pomorskom fakultetu u Dubrovniku "Aktualni problemi pomorskih profesija u Hrvatskoj"

skoj spremi roditelja, te njihovim sjedinjavanjem, moglo se pristupiti kategorizaciji i stupnjevanju generacije očeva, što je preduvjet za usporedbu dviju promatranih generacija i ocjenu međugeneracijske pokretljivosti.

Najprije ćemo iznijeti prikupljene podatke o studentima ispitanicima, na osnovi kojih se mogu uvidjeti osnovna generacijska obilježja, a zatim i podatke o generaciji njihovih roditelja, kako bi usporedbom došlo do što objektivnijih zaključaka o opsegu i dometu međugeneracijske pokretljivosti.

Karakteristike generacije studenata

Za promatrane generacije studenata moglo bi se reći da je prilično homogena skupina. U dobnom pogledu riječ je o generaciji u kojoj 83% ispitanika ima između 20 i 22 godine. Njih 10% ima 23, a ostalih 7% više od 23 godine.

Iz podatak o mjestu rođenja, odnosno stalnom mjestu boravka u prvoj godini života, može se zaključiti da je 68% ispitanika rođeno i živjelo u gradu Dubrovniku, 20% njih u drugim naseljima općine Dubrovnik, 8% u drugim općinama Republike Hrvatske, a svega 4% izvan Republike Hrvatske.

U protekla dva desetljeća očita je neznatna prostorna pokretljivost obitelji ispitanika. Naime, 69% ispitanika sad stalno stanuje u gradu Dubrovniku, 25% njih na izvangradskom području dubrovačke općine, a ostalih 6% u drugim općinama Republike Hrvatske.

Homogenost promatrane generacije izražena pripadnošću istoj dobnoj skupini uvjetovala je i vrijeme završetka srednjoškolskog obrazovanja. Tako je u vremenu od 1989. do 1991. godine 91% ispitanika završio srednju školu, a svega 9% njih prije toga.

U pogledu odabranoga studijskog smjera ilustrativan je podatak da 54% studenata nastavlja usmjerenje (nautičko ili brodstrojarsko) koje su završili u srednjoj školi. Od drugih usmjerenja završenih u srednjoj školi brojnošću se posebno izdvaja elektrotehničko (28) i matematičko-informatičko (14%), a ostala su usmjerenja neznatno zastupljena.

Prosječni uspjeh generacije na kraju četvrtog razreda srednje škole je 3,24 (72% su imali opći uspjeh: dobar), a na maturi 3,29 (51% ispitanika ocijenjeno je ocjenom: dobar, a 30% ocjenom: vrlo dobar).

O željama, motivima i okolnostima koje su imale utjecaja na odabir studija bit će detaljnije razmatrano drugom prilikom. Za potrebe ovog rada izdvojimo samo podatak da se 88% studenata, kad su birali studij, odlučilo za nastavak školovanja na Pomorskom fakultetu u Dubrovniku.

Karakteristike generacije roditelja

Uz pokazatelje koje smo dali za generaciju studenata potrebno je upozoriti i na ona obilježja generacije njihovih roditelja koja su bitna za ocjenu odlika međugeneracijske pokretljivosti. To su prije svega poda-

ci o školskoj spremi roditelja i podaci o njihovu zanimanju. Posebno nam je zanimanje važno kako bi se moglo procijeniti i klasificirati pripadnike promatrane skupine s obzirom na njihov materijalni status i društveni položaj.

Iako ćemo se za generacijsku usporedbu služiti podacima o generaciji očeva, dajemo ovom prilikom osnovne pokazatelje o školskoj spremi oba roditelja. Najbrojnija skupina je u kategoriji srednje spreme (očevi 32%, majke 46%). Višu spremu ima 23% generacije očeva, visoku 16%, KV i VKV 17%, nižu i NKV 12%. Kod majka je nakon 46% sa srednjom najzastupljenija kategorija niže spreme i NKV (27%), a zatim slijede: VŠS 15%, VSS 6%, te KV i VKV 6%.

Dodatni podaci, prikupljeni metodom razgovora, olakšali su procjenu stvarnoga društvenog položaja roditelja ispitanika. Na taj je način osigurano objektivnije vrednovanje i provjera utjecaja stupnja školske spreme na društveni položaj generacije roditelja.

Generacijska klasifikacija

Uspoređujući podatke o zanimanju generacije očeva s podacima o njihovoj školskoj spremi, te procjenjujući utjecaj zanimanja na njihov materijalni status i društveni položaj, cjelokupna generacija očeva razvrstana je u četiri kategorije ili četiri stupnja. U prvi stupanj kategorizirani su manualni djelatnici koji imaju nižu spremu i obavljaju takve poslove za koje nije potrebna nikakva kvalifikacija. Drugi stupanj odnosi se na kategoriju manualnih djelatnika koji su KV ili VKV-radnici, te na nemanualne djelatnika sa srednjom spremom. Treći stupanj odnosio bi se na očeve s VŠS i zanimanjima kojih se obavljanje cijeni u materijalnom i društvenom pogledu. Četvrti stupanj odnosi se na očeve s visokom spremom i zanimanjima koja se visoko cijene.

Koristeći se ovakvim pristupom u izradi i primjeni generacijske klasifikacije, kao i svim dostupnim podacima prikupljenima za promatrane generacije, možemo zaključiti da je opravdano u prvi stupanj uvrstiti 12% pripadnika generacije očeva, u drugi 49%, u treći 23%, te u četvrti 16%.

Polazeći od iskustvenih podataka o dosadašnjim generacijama studenata Pomorskog fakulteta u Dubrovniku, a posebno o njihovu uspješnom završetku studija na VI. stupnju (VŠS), može se očekivati da će promatrana generacija studenata u najvećem broju, nakon odslušanog IV. semestra, u dogledno vrijeme udovoljiti školskim obvezama i završiti dvogodišnji studij, te tako osigurati pretpostavke da uspješno obavljaju odabrano zanimanje. Na taj će se način promatrana generacija studenata naći u mogućnosti da ostvaruje preduvjete za materijalni status, ugled i društveni položaj koji se visoko vrednuje.

U prilog takvu očekivanju idu i podaci o stavovima ispitanika koji se odnose na buduće zanimanje. Naime, 65% njih želi se nakon završenog školovanja baviti zanimanjem vezanim samo uz brod, odnosno plovidbu, 33% ih je neodlučno s obzirom na radno mjesto, a svega 2% tražit će posao koji se obavlja samo na kopnu.

I ti podaci idu u prilog pretpostavci da će pripadnici promatrane studentske generacije uspjeti u obrazovnom, materijalnom i ukupnom društvenom pogledu osigurati status trećega, a neki od njih i četvrtog stupnja klasifikacije primijenjene za kategorizaciju generacije njihovih očeva.

Opseg međugeneracijske pokretljivosti

Svi dosadašnji pokazatelji koje smo dali kao karakteristike promatranih generacija, te podaci koji se odnose na generacijsku klasifikaciju, navode nas na zaključak o tome da je prisutna znatna, nedvojbeno izražena i naglašena međugeneracijska pokretljivost. Naime, 61% generacije očeva nalazi se u nižem stupnju u usporedbi s generacijom vlastitih sinova. U okviru toga postotka svaki peti otac je u zaostatku, odnosno s razlikom od dva stupnja u odnosu prema generaciji sinova. Ostalih 39% generacije očeva ima isti ili viši klasifikacijski stupanj.

Dodamo li iznesenim podacima i stavove studenata o daljnjem školovanju na VII. stupnju, kao i opravdano očekivanje njihova napredovanja u struci u procesu rada i samoobrazovanja, realno je očekivati da će se u dogledno vrijeme postići takva unutargeneracijska pokretljivost koja će još uvjerljivije apostrofirati razlike među promatranim generacijama, te će sa svoje strane pridonijeti daljnoj međugeneracijskoj pokretljivosti. Prethodno izneseno očekivanje najbolje ilustrira podatak da 86% studenata namjerava odmah, ili nakon nekoliko godina plovidbe, nastaviti studij i steći visoku školsku spremu.

ZAKLJUČAK

Nakon svega izloženog može se na kraju postaviti pitanje koliko je opravdano zasluge pripisivati za ovako složenu međugeneracijsku pokretljivost obrazovnom procesu u ovoj instituciji visokoškolskog obrazovanja za zanimanja u pomorstvu. Međutim, očito je da je stjecanje odgovarajućih znanja i osposobljavanje za poziv koji se društveno cijeni, tj. kojim se može osigurati

povoljni materijalni status i društveni ugled, najčešći način i presudan činitelj, iako ne i jedini, kojim se otvara prostor za napredovanje na ljestvici društvenih vrijednosti, a time i pozitivna društvena pokretljivost.

Zbog svega iznesenoga opravdano je ulagati dodatne napore i sredstva radi daljnjeg podizanja kvalitete znanstveno-nastavnog rada na Pomorskom fakultetu u Dubrovniku i u svim ustanovama visokoškolskog obrazovanja za zanimanja u pomorstvu koje djeluju na području Republike Hrvatske. To je nesumnjivi imperativ vremena pođe li se od činjenice što znače i koje su sve komparativne prednosti uspješne pomorske orijentacije naše zemlje.

LITERATURA:

1. Glass, D. V.: Social Mobility in Britain, Routledge and Kegan Paul, London 1977.
2. Goldthorpe, J. H. nad Liewellyn C.: Class Mobility in Modern Britain, Three Theses Examined, Sociology vol 11, no 2, May 1977.
3. Haralambos, Michael: Uvod u sociologiju, Globus, Zagreb 1989.

INFLUENCE OF THE UNIVERSITY EDUCATION FOR MARITIME PROFESSIONS ON INTERGENERATIONAL MOBILITY

Summary

Intergenerational mobility, as one of indicators of changes of society position of sons' generation in relation of their father's generation, is reached by various means, methods and procedures. Among the most important procedures, by which is insured social progress, is acquisition of the school qualifications.

This work based on empiric data shows, how much education of Maritime Faculty in Dubrovnik influences on volume and flows of intergenerational mobility. Data that over 60% of fathers' generation is on the lower level of used classificational scale in relation to a future position of sons' generation - present students is undiubtelly confirming emphasized volume of intergenerational mobility and as the same time significant contribution and influence of the educational process on observed appearance.

Rukopis primljen: 18.5.1993.